СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд на тема: "Възгледи за себе-ефикасност, междуличностни потребности и междуличностни отношения при служители на МВР"

за присъждане на образователна и научна степен "доктор" по направление 3.2. Психология, научна специалност „Социална психология "

на Полина Цветанова Гудева, докторант към Секция „Социална и консултативна психология", Департамент "Психология", Институт за изследване на населението и човека – БАН

от доц. д-р Диана Бакалова – Департамент „Психология", Институт за изследване на населението и човека – БАН

В дисертационния труд кандидатът съчетава по оригинален начин социалнопсихологична и организационно-психологична перспектива, за да проучи обосновано значима тема за взаимовръзките между възгледите за себе-ефикасност, вкл. професионална и социална, степента на изразеност на междуличностните потребности от включеност, контрол и привързаност, и свързаните с тях социални роли, субективната оценка на междуличностните отношения като благоприятни/неблагоприятни на индивидуално и групово ниво сред различни професионални групи служители на МВР.

Трудът е структуриран в увод, теоретична част с 3 глави, както и емпирична част с 3 глави, вкл. дизайн и методи на изследване, резултати, обобщение, изводи, заключение и обобщени изводи, и справка за приноси. Общият обем на труда е 212 страници, включая литературата и 2-те приложения от общо 52 стр. Литературните източници са общо 180 бр., вкл. 12 на кирилица и 168 на латиница, като немалка част от тях са от последните години. Таблиците са 53 бр., а фигурите - 5 бр.

Първата част (теоретичен обзор) съдържа *три глави*, които оценявам като отлично структурирани макар и доста обстоятелствено представени спрямо емпиричната част на труда. Напълно в съответствие с темата и целите на дисертацията в литературния обзор кандидатът убедително очертава и обвързва: 1) Социално-когнитивната теория на А. Бандура и концепцията му за себе-ефикасност, концептуализирана като обща, професионална и социална ефикасност на работното място, вкл. увереност за успешно справяне с типичните задачи и проблеми в работата, постигане на личните цели, и подържане на добри взаимоотношения с колегите, 2) Теорията на У. Щутц за фундаменталната ориентация в междуличностните отношения, доразвита от Шнел и Хамър за приложението ѝ в делови групи и концептуализирана чрез 3 междуличностни потребности: включеност, контрол и привързаност, и 3) теоретичните модели за междуличностните отношения и динамиката в групите, с фокус върху теорията за социалната идентичност на Таджфел, модела на интерактивния процесен анализ на Бейлс, модела на групова динамика на Хекман и Морис, и модела на Шулц-Хард, Хертъл и Бродбек за мениджмънт на изпълнението на групата. Добро впечатление прави начинът, по който кандидатът прецизно дефинира и разглежда основните изследвани концепти и от гледна точка на възможностите за тяхната операционализация.

Втората част (емпирична) също съдържа 3 глави. В *първа глава* ясно и коректно са описани целите, хипотезите, методиките и извадката на емпиричното изследване. Изборът на инструменти напълно съответства на целите на изследването и е подходящ за проверка на формулираните хипотези. Най-общо, става въпрос за проведено кросс-секционно и интерсекционно теренно изследване сред специфична популация и внушителна за дисертационно изследване извадка от общо 997 служители на МВР,

разпределени в 57 групи от различни професионални направления - реално функциониращи структурни звена в МВР с относително стабилен състав, в които служителите си взаимодействат непосредствено и неформално. Използван е структуриран въпросник за събиране на количествени данни, компилиран от 3 изследователски инструмента с много добри психометрични свойства. Оценявам високо фактът, че две от скалите - за професионална себе-ефикасност и за междуличностни отношения в деловите групи, са конструирани и адаптирани от кандидата. Като пропуск отчитам отсъствието на детайлно описание на процедурата на изследване - лице в лице или онлайн е било проведено проучването, как е била гарантирана анонимността на участниците, при какви условия са били поставени - като се има предвид спецификата на професията на респондентите?

Във *втора глава* на емпиричната част са представени резултатите от проверката на хипотезите, както и на психометричните свойства на използваните инструменти. Оценявам положително детайлното описание и анализ на резултатите от адаптацията на инструментите, вкл. експлораторния факторен анализ и анализа на вътрешната консистентност на скалите за конкретната извадка. Проличават уменията на кандидата да работи със статистически методи за анализ на количествени данни и да описва резултатите от тези анализи по подходящ начин.

Резултатите от емпиричното изследване са представени в подходящ табличен вид и са добре стуктурирани от гледна точка на целта, задачите и хипотезите. Оценявам положително това, че анализа на взаимовръзките между възгледите за себе-ефикасност, междуличностните потребности и субективната оценка на междуличностните отношения, е осъществен на две нива – индивидуално и групово. На места се забелязва повторения на коефициентите и в таблиците, и в текста, което затруднява четивността на текста. Таблица 30 е твърде дълга и би трябвало да бъде изнесена в приложение. Освен това, резултатите от нея се повтарят в Таблица 31а.

Изводите от проверката на хипотезите, заключението и обобщените изводи са коректно синтезирани и отразени в *трета глава* на емпиричната част. Оценявам високо уменията на кандидата да обобщава богата палитра от резултати и да ги дискутира от гледна точка на хипотезите. Също така, оценявам положително извеждането на практическите насоки в параграф „Приложение на резултатите от изследването“. Като пропуск тук отчитам единствено отсъствието на параграф, в който се посочват ограниченията на изследването, които подобно на всяко изследване са неизбежни, но пък биха могли да послужат и като насоки за бъдещи изследвания.

Имам няколко въпроса, свързани с анализа на резултатите от емпиричното изследване:

1. Защо се твърди, че взаимовръзката между възгледите за себе-ефикасност и степента на изразеност на междуличностните потребности е умерена, след като корелационните коефициенти, представени на с. 109-110 свидетелстват, че тази връзка е слаба?

2. По каква причината междуличностните потребности включеност и привързаност се анализират като отделни променливи, след като резултатите от анализа на главните компоненти (PCA) показва, че техните индикатори се натрупват в един, а не в два компонента?

3. Как кандидатът би обяснил резултат, който показва, че включеността като междуличностна потребност, измерена с FIRO-B, корелира толкова слабо с включеността като компонент на оценката за междуличностните отношения?

4. Защо при сравнения между 3 или повече групи напр., по себе-ефикасност (т.е. между трите професионални групи – пожарникари, полицаи и оператори и координатори в Дирекция „Национална система 112“; между трите групи, обособени според оценката

на междуличностните си отношения като неблагоприятни, задоволителни и благоприятни; между лицата с различни социални роли) се използва Т-тест, а не напр., ANOVA с pairwise tests, което вероятно би облекчило съществено анализа, описанието и обобщението на резултатите?

Смятам, че очертаните 4 приноса на дисертационния труд са несъмнени и обхващат както фундаментални и методологични, така и приложни ползи.

Авторефератът отразява точно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

По темата на дисертацията са публикувани три статии на български език в сборници от 2 национални и един международен форум.

В заключение: Независимо от някои технически пропуски и неясноти, дисертационният труд се отличава със значимост на проблематиката, със съответен на темата и отлично структуриран теоретичен обзор, с подходящ дизайн на изследване, с голямо богатство от представени, дискутирани и обобщени взаимовръзки, както и с несъмнени научни приноси към теорията, методите и практиката на социалната и организационната психология. **Дисертационният труд напълно съответства на изискванията за придобиване на образователната и научната степен "доктор" и това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да присъди образователната и научната степен "доктор" по социална психология на Полина Гудева.**

14.09.2023 г. Изготвил:
София /доц. д-р Диана Бакалова/